

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLLI KUCHLARINING SHAKLLANISHI VA MILLIY MUDOFAA TIZIMINING RIVOJLANISHI

Avazov Azizbek Anvarovich

07984-harbiy qism Divizion Batareya komandiri o'rinbosari

e-mail: a_anvarovich1122@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining shakllanishi, mustaqillikdan keyingi mudofaa tizimining tashkil topishi va milliy xavfsizlikni ta'minlashdagi tarixiy bosqichlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda 1991-yil 31-avgustda davlat mustaqilligining e'lon qilinishi, Mudofaa ishlari vazirligi va Milliy gvardiyaning tuzilishi, 1992-yil 14-yanvarda respublika hududidagi harbiy qismlarning O'zbekiston tasarrufiga olinishi, Mudofaa vazirligining tashkil etilishi, harbiy qonunchilik bazasi, harbiy doktrina va Vatan himoyachilari kuni kabi muhim jarayonlar yoritiladi. Shuningdek, Qurolli Kuchlarning zamonaviy rivojida harbiy ta'lim, vatanparvarlik tarbiyasi, professional tayyorgarlik, ijtimoiy himoya va xalq-armiya birligi masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston Respublikasi, Qurolli Kuchlar, Mudofaa vazirligi, Milliy gvardiya, Vatan himoyachilari kuni, harbiy doktrina, mudofaa tizimi, harbiy islohotlar, vatanparvarlik tarbiyasi, milliy xavfsizlik.

FORMATION OF THE ARMED FORCES OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND DEVELOPMENT OF THE NATIONAL DEFENSE SYSTEM

Abstract. This article analyzes the formation of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan, the establishment of the national defense system after independence, and the historical stages of ensuring national security. The study

examines the declaration of state independence on August 31, 1991, the establishment of the Ministry of Defense Affairs and the National Guard, the transfer of military units located in the territory of the republic to the jurisdiction of Uzbekistan on January 14, 1992, the formation of the Ministry of Defense, the military legal framework, military doctrine, and the Defender of the Motherland Day. The article also discusses military education, patriotic upbringing, professional training, social protection, and the unity of the people and the army in the modern development of the Armed Forces.

Keywords: Republic of Uzbekistan, Armed Forces, Ministry of Defense, National Guard, Defender of the Motherland Day, military doctrine, defense system, military reforms, patriotic education, national security.

ФОРМИРОВАНИЕ ВООРУЖЁННЫХ СИЛ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОБОРОННОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация. В статье анализируются формирование Вооружённых Сил Республики Узбекистан, становление национальной системы обороны после обретения независимости и исторические этапы обеспечения национальной безопасности. Рассматриваются провозглашение государственной независимости 31 августа 1991 года, создание Министерства по делам обороны и Национальной гвардии, принятие 14 января 1992 года воинских частей, расположенных на территории республики, под юрисдикцию Узбекистана, образование Министерства обороны, формирование военно-правовой базы, военная доктрина и День защитников Родины. Также анализируются вопросы военного образования, патриотического воспитания, профессиональной подготовки, социальной защиты и единства народа и армии в современном развитии Вооружённых Сил.

Ключевые слова: Республика Узбекистан, Вооружённые Силы, Министерство обороны, Национальная гвардия, День защитников Родины, военная доктрина, система обороны, военные реформы, патриотическое воспитание, национальная безопасность.

Kirish. Davlat mustaqilligi siyosiy suverenitet, hududiy yaxlitlik, konstitutsiyaviy tuzum, fuqarolar xavfsizligi va milliy manfaatlarni himoya qilish zarurati bilan bevosita bog'liqdir. Mustaqil davlatning eng muhim belgilaridan biri o'z Qurolli Kuchlariga, mudofaa tizimiga, harbiy boshqaruv organlariga va xavfsizlik strategiyasiga ega bo'lishidir. Shu jihatdan O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining tashkil topishi mamlakat mustaqilligining amaliy kafolati sifatida tarixiy ahamiyatga ega. O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki kunlardan boshlab milliy mudofaa tizimini shakllantirish, respublika hududidagi harbiy tuzilmalarni o'z tasarrufiga olish, harbiy qonunchilikni yaratish, harbiy kadrlar tayyorlash va armiyani xalq manfaatlariga xizmat qiluvchi institutga aylantirish vazifalarini kun tartibiga qo'ydi. Bu jarayon murakkab siyosiy, tashkiliy va huquqiy sharoitda amalga oshirildi.

O'zbekiston Qurolli Kuchlarining tashkil topishi faqat harbiy tuzilma yaratilishi bilan cheklanmasligida namoyon bo'ladi. Bu jarayon davlat mustaqilligi, milliy xavfsizlik, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi, xalq-armiya birligi, professional harbiy ta'lim va zamonaviy mudofaa siyosati bilan uzviy bog'liqdir. Harbiy tarixga oid manbalarda mustaqillikdan keyin Qurolli Kuchlarni shakllantirish, harbiy xizmatchilarning ma'naviy-ma'rifiy tarbiyasi va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash muhim vazifa sifatida qayd etiladi

Asosiy qism. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining shakllanishi mustaqillik jarayoni bilan bevosita bog'liq. 1991-yil 31-avgustda O'zbekiston tarixida yangi davr boshlandi. Shu kuni Oliy Kengashning navbatdan tashqari sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligini e'lon qilish

to'g'risida" qaror qabul qilindi va "O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining asoslari to'g'risida"gi Qonun tasdiqlandi. Bu voqea mamlakatning siyosiy, iqtisodiy va xalqaro huquqiy jihatdan mustaqil subyekt sifatida shakllanishiga asos yaratdi [1].

Davlat mustaqilligi e'lon qilingach, milliy xavfsizlikni ta'minlash masalasi eng ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Mustaqillik to'g'risidagi bayonotda davlat mustaqilligi, hududiy yaxlitlik, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini himoya qilish maqsadida Mudofaa ishlari vazirligi va Milliy gvardiya tuzilishi belgilandi. Shuningdek, respublika hududida joylashgan sobiq SSSR Ichki ishlar vazirligi, Davlat xavfsizlik qo'mitasi va ichki qo'shinlar O'zbekiston Respublikasi tasarrufiga olinishi qayd etildi [1]. O'zbekiston Qurolli Kuchlarining tashkil topishida 1992-yil 14-yanvar alohida tarixiy ahamiyatga ega. Shu kuni respublika hududida joylashgan sobiq ittifoq Qurolli Kuchlarining harbiy qismlari, harbiy o'quv yurtlari, muassasa va tashkilotlari O'zbekiston yurisdiksiyasiga olindi. Bu qaror mustaqil davlatning o'z mudofaa tizimini barpo etish yo'lidagi eng muhim tashkiliy bosqichlardan biri bo'ldi [2; 3].

1992-yil 14-yanvardagi qaror O'zbekiston mudofaa tizimining tashkiliy poydevorini yaratdi. Chunki mustaqil davlat hududida joylashgan harbiy infratuzilma, qurol-aslaha, harbiy qismlar va o'quv muassasalarining respublika tasarrufiga olinishi milliy armiyani shakllantirish uchun zarur moddiy, tashkiliy va kadrlar asosini ta'minladi. Keyinchalik 14-yanvar sanasining Vatan himoyachilari kuni sifatida belgilanishi ushbu voqeaning tarixiy va ma'naviy ahamiyatini yanada mustahkamladi [1; 2].

Mudofaa boshqaruvini takomillashtirish yo'lida 1992-yil 3-iyuldagi Prezident farmoniga muvofiq Mudofaa ishlari vazirligi Mudofaa vazirligiga aylantirildi. Bu qaror milliy mudofaa tizimini markazlashgan boshqaruv asosida tashkil etish, Qurolli Kuchlar faoliyatini muvofiqlashtirish va harbiy siyosatni yagona tizimda olib borish uchun muhim ahamiyat kasb etdi [1]. Mustaqillikning

dastlabki yillarida harbiy-huquqiy baza shakllantirildi. “Mudofaa to‘g‘risida”, “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”, “Muqobil xizmat to‘g‘risida”gi qonunlarning qabul qilinishi Qurolli Kuchlar faoliyatining huquqiy asoslarini mustahkamladi [1]. Bu qonunlar mudofaa sohasidagi davlat siyosati, harbiy xizmatga chaqirish, fuqarolarning mudofaa majburiyati, harbiy xizmatchilar maqomi va muqobil xizmat tartibini belgilab berdi. O‘zbekiston Qurolli Kuchlarining ramziy-ma’naviy asoslari ham mustaqillikning ilk yillarida shakllandi. 1993-yil 22-noyabrda “O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy qismining Jangovar bayrog‘i to‘g‘risida”gi Prezident farmoni imzolandi va Qurolli Kuchlar Jangovar bayrog‘ining yagona namunasi belgilandi [1]. Jangovar bayroq harbiy qism sha’ni, vatan oldidagi sadoqat, jangovar an’ana va harbiy intizom ramzi sifatida muhim ma’naviy ahamiyatga ega.

1993-yil 29-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi tomonidan “Vatan himoyachilari kunini belgilash to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinib, 14-yanvar Vatan himoyachilari kuni deb e’lon qilindi [1]. Bu sana Qurolli Kuchlar tarixida mustaqil milliy armiya shakllangan kun sifatida har yili keng nishonlanadi. Vatan himoyachilari kuni harbiy xizmatchilar, faxriylar, kursantlar, yoshlar va keng jamoatchilik uchun vatanparvarlik, sadoqat va milliy g‘urur timsoliga aylandi. Milliy mudofaa tizimining rivojida harbiy doktrina muhim o‘rin tutadi. 1995-yil avgustida O‘zbekiston Respublikasining Harbiy doktrinasi qabul qilinib, mamlakatning harbiy sohadagi siyosati belgilandi. Mintaqadagi harbiy-siyosiy vaziyatdan kelib chiqqan holda 2000-yil 3-fevralda O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi qabul qilindi [1]. Bu hujjatlar mamlakat mudofaa siyosatining asosiy yo‘nalishlari, xavfsizlikka tahdidlar, harbiy qurilish va Qurolli Kuchlarning vazifalarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etdi. Qurolli Kuchlarning shakllanish jarayoni faqat tashkiliy-huquqiy bosqichlardan iborat emas edi. Dastlabki davrda eng muhim vazifalardan biri harbiy kadrlar tayyorlash, sobiq ittifoqdan qolgan harbiy tizimni milliy manfaatlarga

moslashtirish, qo‘mondonlik tarkibini shakllantirish, harbiy ta‘lim muassasalarini rivojlantirish va harbiy xizmatchilarda mustaqil O‘zbekiston davlatiga sadoqat tuyg‘usini mustahkamlashdan iborat bo‘ldi [2; 4].

Harbiy ta‘lim tizimi Qurolli Kuchlarning sifat jihatdan rivojlanishida alohida rol o‘ynadi. Harbiy tarix bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalarida talabalarni harbiy tarix haqidagi bilimlar bilan qurollantirish, ofitserlar uchun zarur bo‘lgan axloqiy-ma‘naviy sifatlarni shakllantirish maqsadi qayd etilgan [2]. Bu yondashuv shuni ko‘rsatadiki, milliy armiya uchun nafaqat harbiy texnika va qurol, balki yuksak ma‘naviyat, tarixiy xotira, intizom va vatanparvarlik ham muhim omil hisoblanadi. O‘zbekiston Qurolli Kuchlarining rivojida vatanparvarlik tarbiyasi alohida ahamiyatga ega. Harbiy tarix fanining dolzarbligi ham yosh avlodni ajdodlarimizning jasorati, harbiy merosi va Vatan himoyasi an‘analari asosida tarbiyalash bilan bog‘liqdir. Manbalarda Qurolli Kuchlarda harbiy xizmatchilarning ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiyasiga katta e‘tibor berilayotgani, bu jarayonda yoshlarni vatanparvarlik va buyuk ajdodlarga hurmat ruhida tarbiyalash muhimligi ko‘rsatiladi [2].

Zamonaviy mudofaa tizimi xalq va armiya birligi tamoyiliga asoslanadi. Prezident Shavkat Mirziyoyev Qurolli Kuchlarni xalqimizning ishonchli qalqoni sifatida baholab, armiya va xalq birligini mustahkamlash mudofaa sohasidagi islohotlarning muhim maqsadi ekanini ta‘kidlagan. Rus tilidagi harbiy tarix qo‘llanmasida davlat rahbarining “Armiya – xalqimizning ishonchli qalqoni” mazmunidagi fikri keltirilib, mudofaa tizimidagi islohotlar harbiy xizmatchilar xizmat sharoitini yaxshilash, ularning oilalarini ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va harbiylarning zamonaviy bilimlarni chuqur egallashiga qaratilgani qayd etiladi [5].

Mustaqillik davrida Qurolli Kuchlarni modernizatsiya qilish zarurati mintaqaviy va xalqaro xavfsizlik sharoiti bilan bog‘liq edi. Markaziy Osiyodagi geosiyosiy vaziyat, terrorizm, ekstremizm, narkotrafik, transchegaraviy xavflar,

axborot xavfsizligi va harbiy-siyosiy beqarorlik ehtimoli mudofaa tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirishni talab qildi. Shu sababli Qurolli Kuchlar faqat son jihatdan emas, sifat jihatdan ham rivojlantirildi. Milliy mudofaa tizimining muhim yo'nalishlaridan biri qo'shin turlarini takomillashtirish, harbiy boshqaruvni zamonaviylashtirish va tezkorlikni oshirishdan iborat bo'ldi. Qurolli Kuchlar tuzilmasida quruqlikdagi qo'shinlar, havo hujumidan mudofaa va harbiy havo kuchlari, maxsus bo'linmalar, chegara xavfsizligini ta'minlovchi tuzilmalar va boshqa harbiy organlar o'zaro muvofiqlikda faoliyat yuritishi zarur edi. Bu yo'nalish milliy xavfsizlik tizimining kompleksligini ko'rsatadi.

O'zbekiston Qurolli Kuchlarining shakllanishida harbiy boshqaruv madaniyati ham o'zgardi. Sobiq ittifoqdan qolgan harbiy tuzilmani milliy davlat manfaatlariga moslashtirish jarayonida harbiy xizmatchilarning sodiqligi, harbiy qasamyod, davlat ramzlariga hurmat, jangovar bayroq, harbiy unvonlar, xizmat intizomi va harbiy an'analar qayta mazmunlandi. Bu jarayon milliy armiyani shunchaki mavjud harbiy qismlar yig'indisidan mustaqil davlatning harbiy instituti darajasiga olib chiqdi. Ijtimoiy himoya masalasi ham Qurolli Kuchlar rivojining muhim tarkibiy qismidir. Harbiy xizmat yuqori mas'uliyat, intizom va fidoyilikni talab qiladi. Shu sababli harbiy xizmatchilar va ularning oilalari uchun uy-joy, tibbiy xizmat, ta'lim, ijtimoiy kafolatlar va xizmatdan keyingi qo'llab-quvvatlash tizimining takomillashtirilishi armiyaning barqarorligini kuchaytiradi. Rus tilidagi qo'llanmada ham harbiylar va ularning oilalari ijtimoiy himoyasini kuchaytirish mudofaa islohotlarining muhim yo'nalishi sifatida qayd etilgan [5]. Qurolli Kuchlarni rivojlantirishda tarixiy xotira va ajdodlar harbiy merosini o'rganish ham muhim o'rin tutadi. O'zbekiston harbiy tarixiga oid manbalarda Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Spitamen, To'maris kabi tarixiy shaxslar jasorati yosh avlodni tarbiyalashda muhim manba sifatida baholanadi [2; 4]. Bu yondashuv milliy armiyada vatanparvarlikni faqat shior

sifatida emas, tarixiy tajriba va ma'naviy davomiylik sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Qurolli Kuchlarining zamonaviy rivojida harbiy ta'lim va ilmiy-metodik ta'minotning ahamiyati ortib bormoqda. Harbiy tarix, harbiy san'at, taktika, strategiya, harbiy psixologiya, axborot xavfsizligi, muhandislik tayyorgarligi va zamonaviy texnologiyalar bo'yicha o'quv adabiyotlari harbiy kadrlarni tayyorlashda muhim vosita hisoblanadi. Uzoqov, Nurullayev va Nazarovlarning "Harbiy tarix" o'quv qo'llanmasi ham chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishi talabalari va professor-o'qituvchilari uchun mo'ljallangan bo'lib, harbiy tarixiy bilimlarni shakllantirishni maqsad qilgan [2].

Qurolli Kuchlarning rivojida rasmiy-huquqiy hujjatlar bilan birga yubiley nashrlari, harbiy-tarixiy qo'llanmalar va metodik adabiyotlar ham muhim manba vazifasini bajaradi. "O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlariga 30 yil" nashrida Prezidentning "tarixan qisqa muddatda mamlakatimiz mustaqilligi, hududiy yaxlitligi, chegaralarimiz daxlsizligi, xalqimizning tinch va osoyishta hayotini ishonchli himoya qilishga qodir milliy armiya barpo etilgani" haqidagi fikri keltirilgan [6]. Bu baho milliy armiya shakllanishining tarixiy natijasini ifodalaydi. O'zbekiston mudofaa tizimining rivoji bosqichma-bosqich kechdi. Birinchi bosqichda harbiy qismlar va infratuzilmani respublika tasarrufiga olish, mudofaa boshqaruvini tashkil qilish, huquqiy asoslarni yaratish muhim bo'ldi. Ikkinchi bosqichda harbiy doktrina, jangovar bayroq, Vatan himoyachilari kuni, harbiy xizmat tartibi va harbiy ta'lim tizimi shakllandi. Keyingi bosqichlarda Qurolli Kuchlarni modernizatsiya qilish, professional tayyorgarlikni oshirish, harbiy xizmatchilarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va xalq-armiya birligini mustahkamlash ustuvor vazifaga aylandi.

Milliy mudofaa tizimi samaradorligi faqat harbiy texnika yoki qurollanish darajasi bilan belgilanmaydi. Uning barqarorligi harbiy xizmatchilar tayyorgarligi, qo'mondonlik salohiyati, harbiy intizom, fuqarolarning

vatanparvarligi, davlatning iqtisodiy imkoniyatlari, xalqaro hamkorlik va jamiyatdagi umumiy xavfsizlik madaniyatiga ham bog'liq. Shu sababli O'zbekiston Qurolli Kuchlari tarixi davlat qurilishi, fuqarolik jamiyati va milliy xavfsizlik tizimi bilan birgalikda o'rganilishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining shakllanishi tarixiy jihatdan mustaqil davlatchilikning muhim poydevorlaridan biri hisoblanadi. Mustaqil davlat o'z xavfsizligini ta'minlashga qodir bo'lmasa, siyosiy suverenitet to'liq kafolatlanmaydi. Shu sababli milliy armiya mamlakat hududiy yaxlitligi, xalq tinchligi, davlat suvereniteti va konstitutsiyaviy tuzumining ishonchli tayanchi sifatida qaraladi.

Xulosa. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining shakllanishi mustaqillik tarixining eng muhim siyosiy-harbiy jarayonlaridan biridir. 1991-yil 31-avgustda davlat mustaqilligining e'lon qilinishi, Mudofaa ishlari vazirligi va Milliy gvardiyaning tashkil etilishi, 1992-yil 14-yanvarda respublika hududidagi harbiy qismlarning O'zbekiston tasarrufiga olinishi milliy mudofaa tizimining poydevorini yaratdi. 1992-yil 3-iyulda Mudofaa vazirligining tashkil etilishi, mudofaa va harbiy xizmatga oid qonunlarning qabul qilinishi, jangovar bayroqning belgilanishi, 14-yanvarning Vatan himoyachilari kuni sifatida e'lon qilinishi va harbiy doktrinalarning ishlab chiqilishi Qurolli Kuchlarning huquqiy, tashkiliy va ma'naviy asoslarini mustahkamladi. Mustaqillik davrida O'zbekiston Qurolli Kuchlari sobiq ittifoqdan qolgan harbiy tuzilmalar asosida shakllangan oddiy tizimdan zamonaviy milliy armiya darajasiga ko'tarildi. Bu jarayonda harbiy ta'lim, vatanparvarlik tarbiyasi, professional tayyorgarlik, ijtimoiy himoya va xalq-armiya birligi muhim o'rin egalladi. O'zbekiston milliy mudofaa tizimining rivoji davlat suvereniteti, hududiy yaxlitlik, xalq tinchligi va jamiyat barqarorligini ta'minlash bilan bevosita bog'liq. Shu sababli Qurolli Kuchlar tarixi faqat harbiy tarix doirasida emas, balki mustaqil davlatchilik va milliy xavfsizlik tarixining muhim qismi sifatida baholanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Uzoqov A.M., Nurullayev L.L., Nazarov T.T. Harbiy tarix. O'quv qo'llanma. – Buxoro: “Sadriddin Salim Buxoriy” Durdona, 2022. – 244 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlariga 30 yil. – Toshkent: “Zamin nashr”, 2022.
3. Сиддиқов Р.Б. История военного дела и военного искусства Узбекистана. Учебное пособие для студентов бакалавриата. – Ташкент: Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, 2023. – 156 с.
4. Rasulova N.S., Abdijamilov A., Yarashev A. O'zbekistonda harbiy ishning shakllanish tarixi: eng qadimgi davrdan 1917-yilgacha. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti, 2022. – 96 b.
5. O'zbekistonda harbiy ish tarixidan: qadimgi davrdan hozirgacha / Mas'ul muharrir D.X. Ziyayeva. – Toshkent: Sharq, 2012. – 256 b.
6. Ҳасанов Ф. Турон халқлари ҳарбий санъати. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2018. – 440 б.
7. Дадабоев Ҳ. Аждодларимизнинг ҳарбий маҳорати. – Тошкент: Akademnashr, 2016. – 176 б.
8. O'zbekiston Respublikasining “Mudofaa to'g'risida”gi Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
9. O'zbekiston Respublikasining “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida”gi Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
10. O'zbekiston Respublikasining “Vatan himoyachilari kunini belgilash to'g'risida”gi Qonuni. – 1993-yil 29-dekabr.